

Čitateljske navike učenika osnovnih i srednjih škola Istarske županije

Rujan 2023.

Sadržaj

Uvod.....	2
Školske knjižnice u Istarskoj županiji , Liana Diković	3
Interpretacija podataka istraživanja o navikama čitanja učenika osnovnih škola Istarske županije , Amadea Draguzet.....	7
Rezultati istraživanja o navikama čitanja učenika hrvatskih srednjih škola , Elda Pliško Horvat i Kristina Varda.....	9
Navike čitanja učenika talijanskih srednjih škola Istarske županije , Dragica Pršo i Adriana Ive.....	13

Uvod

Školski knjižničari redovito i aktivno provode aktivnosti poticanja čitanja u suradnji sa svim učiteljima, ostalim stručnim suradnicima i ravnateljima. Neke školske knjižnice provode i ankete unutar svoje škole pa planiraju daljnje aktivnosti ovisno o analizi. Međutim na razini Istarske županije i na razini našeg vijeća nismo do sada proveli ovakvu ili sličnu anketu te smo zbog toga odmah prihvatili prijedlog pročelnice Upravnog odjela za obrazovanje, sport i tehničku kulturu Istarske županije Patricije Percan i krenuli u njenu izradu i analizu.

Cilj ankete je utvrditi što učenici čitaju, žele i ne žele čitati, na kojem mediju radije čitaju, što ih motivira i demotivira za čitanje te u konačnosti i što utječe na njihova razmišljanja i stavove o čitanju.

Kolegice Amadea Draguzet (OŠ Stoja Pula) i Samanta Matejčić Čotar (OŠ Jurja Dobrile Rovinj) izradile su anketu za osnovne škole, kolegice Elda Pliško Horvat (TSŠ Dante Alighieri Pula-Pola) i Kristina Varda (Pazinski kolegij – klasična gimnazija Pazin s pravom javnosti) za srednje škole, a sve je ankete prevela na talijanski jezik kolegica Adriana Ive (TSŠ Rovinj, TOŠ Bernardo Benussi Rovinj). Hvala im na uloženom trudu!

Osim podrške same pročelnice oko provedbe ankete, dobili smo podršku i od Županijske matične razvojne službe Liane Diković i više savjetnice za školske knjižničare Adele Granić.

Hvala svim ravnateljima što su omogućili stručnim suradnicima knjižničarima provedbu ove ankete jer će nam rezultati pomoći u daljnjem radu i unaprjeđivanju poticanja čitanja kod djece i mladih, a samim time i poboljšati cjelokupni nastavni proces.

Dragica Pršo
voditeljica Županijskog stručnog vijeća
školskih knjižničara IŽ

Školske knjižnice u Istarskoj županiji – analiza stanja za 2022. godinu

Liana Diković

Gradska knjižnica i čitaonica Pula

Županijska matična razvojna služba

Gradska knjižnica i čitaonica Pula je županijska matična narodna knjižnica koja obavlja poslove matične djelatnosti za sve narodne i školske knjižnice na području Istarske županije. Osnovni zadatak županijske matične razvojne službe je unapređivanje i sustavno razvijanje knjižnične djelatnosti i knjižnica na području svoje nadležnosti. Jedna od osnovnih zadaća iz djelokruga matične djelatnosti je koordiniranje i nadzor unosa statističkih podataka u *Sustav jedinstvenog elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju knjižnica*.

Temeljem statističkih podataka prikupljenih u navedenom online sustavu, županijska matična razvojna služba izrađuje analizu rada i poslovanja školskih knjižnica na županijskoj razini, nakon čega, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, kao središnja matična knjižnica u Republici Hrvatskoj, izrađuje analizu poslovanja svih knjižnica na nacionalnoj razini. Time dobivamo jedinstvenu i javno dostupnu bazu statističkih podataka za sve vrste knjižnica (Portal matične djelatnosti NSK (<http://maticna.nsk.hr/statistika/>)).

Podaci koji slijede su rezultat analize podataka prikupljenih u 2022. godini, a odnose se na one segmente poslovanja školskih knjižnica koji se tiču teme, odnosno koji su usko vezani i koji mogu utjecati na navike čitanja naših učenika, a to su: usluge i korištenje knjižnica, fondovi u knjižnicama (stanje/prinova), proračun i troškovi.

Mreža školskih knjižnica u Istarskoj županiji u 2022. godini

UKUPNO 74 ŠKOLA: 50 OŠ + 22 SŠ + 2 DOMA

- 48 redovnih OŠ i 2 umjetničke OŠ (OUŠ M.B. Rašana Labin i UŠ Poreč).
- 21 redovna SŠ i 1 umjetnička SŠ (Glazbena škola I.M. Ronjgova Pula)
- 2 Doma (od toga 1 u sastavu škole)

UKUPNO 66 (aktivnih) ŠKOLSKIH KNJIŽNICA: 46 OŠ + 20 SŠ

- 46 u OŠ (matičnim) + 9 u područnim školama
- 20 u SŠ

- Osnivači OŠ su: Grad Pula (11), Grad Rovinj (3), Grad Labin (4), Grad Poreč (4), Grad Umag (2), Pazin (1) i Istarska županija (25)
- Osnivači SŠ su: Istarska županija (21) i Porečko-pulska biskupija (Pazinski kolegij)

Nema knjižnicu ukupno 6 škola (4 OŠ + 2 SŠ): Osnovna umjetnička škola Matka Brajše Rašana Labin, Umjetnička škola Poreč, Centar „Liče Faraguna“ Labin, Škola za odgoj i obrazovanje Pula, Glazbena škola I. M. Ronjgova Pula (učenici koriste knjižnicu Gimnazije Pula) i Strukovna škola E. Kumičića, Rovinj (učenici koriste knjižnicu SŠ Z. Črnje Rovinj).

Prema novom *Standardu za školske knjižnice* (čl. 4.) s obzirom na broj razrednih odjela, razlikujemo sljedeće tipove školskih knjižnica:

		OŠ	SŠ
T 1	do 8 razrednih odjela	9	2
T 2	od 9 do 12 razrednih odjela	4	5
T 3	od 13 do 16 razrednih odjela	9	5
T 4	od 17 do 20 razrednih odjela	7	3
T 5	više od 20 razrednih odjela	17	5
		46	20

Usluge i korištenje knjižnica

Postotak aktivnih korisnika i aktivnih posuđivača u odnosu na ukupan broj potencijalnih korisnika se nije promijenio, ostao je na razini prethodnih godina.

Ukupan broj aktivnih korisnika u OŠ bio je **16.663**, što je 94,7 % od ukupne populacije koju treba uslužiti

Ukupan broj aktivnih korisnika u SŠ bio je **5.893**, što je 78,99 % od ukupne populacije koju treba uslužiti

Ukupan broj aktivnih posuđivača u OŠ bio je **14.980**, odnosno 85,13 % od ukupne populacije koju treba uslužiti.

Ukupan broj aktivnih posuđivača u SŠ bio je **4.665**, odnosno 62,53 % od ukupne populacije koju treba uslužiti.

Populacija koju treba uslužiti (ili potencijalni korisnici) je broj osoba kojima su namijenjene knjižnične usluge i građa, broji se ukupan broj učenika i nastavnog osoblja. Broj potencijalnih korisnika u OŠ je bio 17.595, a u SŠ broj potencijalnih korisnika je bio 7.460.

Nakon nekoliko godina obilježenim pandemijom, bilježi se blagi rast broja ukupnih posudbi u izvještajnom razdoblju. U OŠ evidentirano je ukupno **168.490** posudbi u i izvan knjižnice, dok je u SŠ posuđeno ukupno **33.780** jedinica knjižnične građe.

Fondovi u knjižnicama

Knjižnična građa u knjižnicama osnovnih škola sadržava ukupno **359.833 jedinica knjižnične građe**, odnosno 20 jedinica po učeniku, učitelju, nastavniku i stručnom suradniku, **što udovoljava propisanom Standardu** u pogledu opsega knjižničnog fonda (broj jedinica knjižnične građe ne smije biti manji od 12).

U srednjim školama ukupan fond broji **174.181 jedinica knjižnične građe**, odnosno 23 jedinica po učeniku, nastavniku i stručnom suradniku.

Postotak ispunjenosti Standarda u pogledu nabave knjižne građe

Godišnja nabava ne prati *Standard*, fondovi se ne dopunjavaju kako je propisano, međutim broj nabavljenih jedinica knjižnične građe je veća u odnosu na prethodne godine. Vidljivo poboljšanje je rezultat sustavnog financiranja nabave od strane MZO-a i osnivača (gradovi i Istarska županija).

Knjižna građa se dopunjava sukladno raspoloživim sredstvima u državnom proračunu i proračunu jedinica lokalne i područne samouprave, ali trebalo bi nabavljati najmanje 0,5 jedinica po učeniku, učitelju, odnosno nastavniku i stručnom suradniku.

Godišnja nabava u OŠ **udovoljava minimum propisanog Standarda** – nabavljeno je 10.104 jedinica knjižne građe, odnosno 0,57 % jedinica po učeniku i učitelju, odnosno nastavniku i stručnom suradniku.

Godišnja nabava u SŠ **ne udovoljava niti minimum propisanog Standarda** – nabavljeno je svega 3239 jedinica knjižne građe, odnosno 0,43 % jedinica po učeniku i nastavniku i stručnom suradniku.

Proračun i troškovi

U 2022. za školske knjižnice osigurana su veća sredstva iz proračuna (osnivači, MZO, ostali proračunski izvori) u odnosu na prethodne godine.

Iz navedenih podataka je vidljivo da Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH izdvaja najveći dio sredstava za školske knjižnice (za plaće djelatnika, nabavu, troškove edukacije), ali je vidljiv porast i ostalih proračunskih izvora financiranja i to posebno Istarske županije i Grada Pule.

Za knjižnice OŠ iz proračuna je osigurano 6.362.824,65 kn:

Osnivač	284.196,26 kn (4,47 %)
MZO	6.008.056,40 kn (94,42 %)
Ostali proračunski izvori	70.382,99 kn (1,11 %)

Za knjižnice SŠ iz proračuna je osigurano 2.925.841,97 kn:

Osnivač	165.447,93 kn (5,65 %)
MZO	2.725.938,46 kn (93,17 %)
Ostali proračunski izvori	34.455,58 kn (1,18 %)

Financiranje nabave

U postotku ukupnih sredstava osiguranih za nabavu knjižnične građe bilježimo rast u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje. Posebno treba istaknuti da su posljednjih godina osnivači (Istarska županija i gradovi), sukladno *Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, osigurali namjenska sredstva za opremanje školskih knjižnica obveznom lektinom i stručnom literaturom.

- **Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH** je prema *Odluci o raspodjeli sredstava za opremanje školskih knjižnica obveznom lektinom* je u 2022. godini osiguralo **160.000,00 za OŠ** i **91.750,00 za SŠ** IŽ.
- **Osnivači** (Gradovi Pula, Rovinj, Labin, Poreč, Umag i Istarska Županija) osigurali su namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe u **OŠ u iznosu od 238.003,32 kn**. Istarska županija je za **SŠ osigurala sredstva u iznosu od 90.122,48 kn**.
- **Općine Kanfanar, Tar-Vabriga, Vrsar, Raša i Grad Novigrad** osigurali su za svoje školske knjižnice 49.656,00 kn za nabavu knjižnične građe.

Škole koje nemaju knjižnicu, odnosno ne zadovoljavaju sve uvjete za knjižnicu (prostor, fond, stručni djelatnik), u sustavu su označene kao **neaktivne** (Glazbena škola I.M. Ronjgov Pula, Centar Liče Faraguna Labin, Osnovna umjetnička škola M. Brajše Rašana Labin, Umjetnička škola Poreč, Škola za odgoj i obrazovanje Pula te Srednja škola Eugena Kumičića Rovinj). Njihovi podaci nisu obuhvaćeni ovom statistikom iako su neke od tih škola dobile sredstva MZO-a i od osnivača za opremanje školskih knjižnica obveznom lektinom i stručnom literaturom.

Zaključno

Prema prikupljenim podacima, usporedimo li statističke pokazatelje s prošlom godinom, bilježi se zapravo za blagi trend rasta po svim navedenim stavkama.

Namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe osigurana su većim dijelom iz državnog proračuna. Neke su škole osigurale dodatni iznos iz vlastitih prihoda, putem darova ili na drugi način. Gradovi osnivači (Pula, Rovinj, Labin, Poreč, Umag) se sve više pridržavaju svojih obaveza te su u skladu sa *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, osigurali sredstva za nabavu građe, pa tako i Istarska Županija (osnivač 21 SŠ i 25 OŠ) je preuzela obvezu sudjelovanja u financiranju nabave knjižnične građe u onim školama čiji je osnivač - do prije 3 godine Istarska županija nije financirala direktno nabavu u školskim knjižnicama, jedino kroz otkup (a to su naslovi koji rijetko zadovoljavaju potrebe školskih knjižnica), ali je izdvajala sredstva za posebne materijalne izdatke kao što su putni troškovi, dnevnice ili edukaciju osoblja. Nadamo se da će financiranje godišnje nabave biti sustavno i kontinuirano, kako za Istarsku županiju pa tako i za ostale gradove osnivače.

Iako ove godine bilježimo blagi rast ukupnog broja knjiga u fondovima, naročito u osnovnim školama, iako brojčano gledano fondovi su veći nego propisuje *Standard* koji kaže da u fondu treba biti minimalno 12 jedinica građe po učeniku, nastavniku i stručnom suradniku. Međutim, fondovi su zastarjeli, neaktualni, kontinuirano se provode revizije i otpisi, a priljev nove građe je nedostatan. Pitanje je koliko su knjižnični fondovi usklađeni sa školskim programom odnosno kurikulumom i koliko školske knjižnice uspijevaju zadovoljiti potrebe svojih korisnika, poticati pismenost na svim razinama, naročito u višim razredima osnovne škole te kasnije u srednjoj školi.

Interpretacija podataka istraživanja o navikama čitanja učenika osnovnih škola Istarske županije

Amadea Draguzet

OŠ Stoja Pula

Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom u online obliku među učenicima osnovnih škola Istarske županije od 1. do 8. razreda koji se ispunjavao tijekom svibnja i lipnja 2023. godine.

Anketni upitnik sastojao se od 28 pitanja otvorenog tipa i višestrukog izbora za učenike od 1. do 4. razreda te od 30 pitanja za učenike od 5. do 8. razreda. Iako istražuju isto područje pitanja se jezično razlikuju jer su prilagođavana dobi učenika.

Anketni upitnik ispunio je 4541 učenik osnovnih škola Istarske županije, odnosno 29,56 % cjelokupne populacije.

Opći cilj ovoga istraživanja bile su navike čitanja učenika osnovnoškolske dobi dok su specifični ciljevi bili:

- Zainteresiranost za čitanje lektirnih naslova, ali i čitanje naslova koji nisu zadani školskim kurikulumom te interes za dječje časopise. Pod pojmom čitanja ne misli se isključivo na čitanje knjiga u papirnatom obliku već na čitanje bilo kojeg medija.

- Utvrditi motivatore i demotivatore čitanja u području: teme, grafičkog oblikovanja knjige, stila pisanja, okolinskih uvjeta, roditeljskih stavova i poteškoća s čitanjem.

Na pitanje o vremenu kada su naučili čitati 43,7% učenika od 1. - 4. razreda navodi prvi razred dok 50,37 % učenika od 5. - 8. navodi da su naučili čitati i prije prvog razreda.

37% navodi da nikada za rođendan nisu dobili knjigu. Ipak tješi što 57% dobije knjigu ili za svaki rođendan ili i češće, ali samo u nižim razredima dok u višim razredima knjigu za rođendan dobije samo 8%.

U obitelji su najčešće mame viđene kako čitaju i na prvom su mjestu i u nižim i u višim razredima te ih navodi 36% u nižim i 34% u višim razredima. Tati koji čitaju u nižim razredima navodi 18%, a u višim samo 8% učenika dok su bake i djedovi uvijek na drugom mjestu s prosječnih 17,5%. 14% navodi da nikoga ne viđa kako čita.

50% navodi da je prije polaska u osnovnu školu posjetilo neku knjižnicu, ali taj postotak se s dobi smanjuje.

89% posjećuje školsku knjižnicu tijekom cijelog osnovnoškolskog obrazovanja.

Iako 67% voli čitanje i 54% navodi da im je čitanje lagana aktivnost to se ne bi reklo kada ih se traži da navedu naslove koje bi preporučili jer je najčešći naslov „Ne znam“.

Da ga vole i da im je lako ne može se zaključiti niti u pitanju o korištenju slobodnog vremena tijekom kojega samo 13% čita te je čitanje na četvrtom ili petom mjestu nakon igranja računalnih igrica, treninga, druženja s prijateljima i obitelji.

U prosjeku 48% mjesečno pročita samo jednu knjigu što je vrlo vjerojatno lektira. 62% od 1.-4. čita i knjige izvan lektire međutim od 5.-8. postotak pada na 43%.

55% pročita knjigu u cijelosti, a 45% ne pročita sve, čita sažetke, prepriča im prijatelj ili se nekako drugačije snađu.

68% navodi da je roditeljima čitanje važno, ali od 1.- 4. razreda dok od 5. - 8. postotak pada na 46%.

49% navodi da ih nije sram čitati glasno stoga bi bilo poželjno prakticirati glasno čitanje i u višim razredima.

47% bi si dalo ocjenu odličan što se onda poklapa s ovih 49% koje nije sram čitati međutim trebali bi glasno čitati upravo ovi ostali koji sebe ocjenjuju nižim ocjenama.

Pametni telefoni najčešće se koriste za igranje igrica 46% zatim za društvene mreže 39% dok je čitanje na zadnjem mjestu sa 17% nakon gledanja *YouTubea*.

Dakle, može se zaključiti kako pametni telefoni i laka dostupnost informacija na internetu ne pridonose čitanju jer 44% navodi da radije čita tekstove u papirnatom obliku dok za 37% o samom tekstu ovisi medij iz

kojega će čitati. Najčešći razlog preferiranja čitanja iz ekrana je lakše nalaženje tekstova koji ih zanimaju i koji su kraći. Samo 6.5% navodi da ne vole čitati iz ekrana.

Za lektiru najveći postotak traži knjige koje će uz tekst imati i slike, biti u obliku dnevnika te tematski bliske djeci.

68% bi više čitalo kada bi sami mogli izabrati lektirni naslov.

Kod knjige ih najviše privlači slika na koricama i naslovi prema kojima je snimljen film, serija ili ako je napravljena igrica međutim od knjige ih na prvom mjestu odbijaju riječi i rečenice koje ne razumiju, a na drugom je mjestu puno opisa.

Najzanimljiviji lektirni naslov bez obzira na dob je *Vlak u snijegu*. Za niže razrede na drugom mjestu je *Dnevnik Pauline P.*, a u višim razredima najzanimljiviji im je *Koko u Parizu*. I kao što su naveli da bi čitali što više dnevnike djece kao omiljeni lektirni naslov navode *Gregove dnevnike bez obzira na dob*.

U prosjeku 73% smatra da si to pametniji što više čitaš te da brzina čitanja ovisi o složenosti teksta i da je od brzine važnija zainteresiranost.

Zaključak

Prikupljeni podaci ukazuju da navike čitanja učenika osnovnoškolske dobi nisu razvijene u dovoljnoj mjeri te da je na njima još potrebno puno raditi. Interesi učenika zahtijevaju suvremene tekstove koji su tematski, recepcijski – spoznajno, jezično i grafički drugačiji od trenutno, većim dijelom, zastupljenih naslova zaostalih iz prethodnih kurikulskih popisa lektire. Ono što učenike najviše odbija od mnogih knjiga, prema dobivenim podacima, jesu riječi i rečenice koje ne razumiju, teme koje su od njih udaljene i ne prate njihovu svakodnevnicu o kojoj žele čitati.

Moderna tehnologija unazađuje čitalačke sposobnosti i demotivira. Čitanje putem mobitela, računala ili tableta je na zadnjem mjestu i bira se igranje igrice, gledanje videozapisa i društvene mreže na kojima je komunikacija krnja.

U obiteljskom okruženju ne čita se dovoljno, ne odlazi u knjižnice, ne poklanja knjige dovoljno i ukupno ne pokazuju stavovi koji ističu važnost čitanja. Usporednom analizom pokazalo se da se stavovi o čitanju s dobi mijenjaju u smjeru smanjenja interesa za čitanje.

Najveći dio čita samo jednu knjigu mjesečno što se najvjerojatnije odnosi na onu zadanu lektinom, 53% ne čita ništa izvan lektire, 50% prvi put dolazi u knjižnicu kada krene u školu.

Sve to navodi na zaključak koliko su školske knjižnice neophodne i jedine koje osiguravaju postojanje kakvih takvih čitatelja te ih je stoga potrebno osuvremenjivati njihovim osnovnim oružjem, knjigama zbog kojih će čitatelji ostati čitatelji, a ne pobjeći od knjiga. Osim građe potrebna je što veća povezanost i komunikacija knjižnica s učiteljima, roditeljima i učiteljskim fakultetima kroz razne projekte, predavanja, radionice te još više poticanja i isticanja važnosti najvažnijeg oruđa dolaska do znanja, čitanja.

Rezultati istraživanja o navikama čitanja učenika hrvatskih srednjih škola Istarske županije

Elda Pliško Horvat, Talijanska srednja škola – Scuola media superiore italiana „Dante Alighieri“ Pula-Pola
Kristina Varda, Pazinski kolegij – klasična gimnazija Pazin s pravom javnosti

Svrha istraživanja koje se anonimnom anketom provelo *online* među cjelokupnom populacijom srednjoškolaca Istarske županije u svibnju 2023. prvenstveno je kognitivne i komunikacijske naravi: promicati kulturu čitanja i razvijanja čitalačkih navika kod srednjoškolaca kao osobito osjetljive populacije te upozoriti širu javnost na značaj stvaranja kvalitetna čitača i kritički zrela čitatelja. Dakle ne smijemo ulogu poticanja čitanja svesti isključivo na zadaću školske knjižnice odnosno školskog knjižničara već osvijestiti značaj i ulogu škole u njezinoj cjelokupnosti kao i izvanškolske zajednice, počevši od lokalne preko regionalne do državne uprave, roditelja kao jako bitnih aktera u procesu te medija koji se dobro osmišljenim i kvalitetnim kampanjama mogu uključiti u aktivnosti. Ističemo značaj uloge medija upravo zbog činjenice da se mladi često informiraju iz digitalnih medija, što je pokazalo i ovo istraživanje (preko 40% ispitanika na pitanje *Što te najviše potiče na čitanje?* ukazuje upravo na informacije na portalima kao poticaj čitanja, čime postaju važniji izvor informacija o knjigama od škole, koja je na drugom mjestu sa slabijih 23 %!). Istraživanju je pristupilo 1303 učenika, odnosno 21,22 % cjelokupne populacije. Relativno slab odaziv ukazuje na nisku razinu razumijevanja značaja ove problematike u školskim sredinama na što bi se valjalo upozoriti ciljanim aktivnostima. Anketa sadrži 34 pitanja kojima se, uz profil ispitanika (godina, spol, program obrazovanja), nastojalo dobiti odgovore na pitanja o značaju čitanja za pojedinog ispitanika (stavovi, činjenice), utjecaju sredine u kojoj živi, ulozi škole i školske knjižnice, odnosu prema lektiri te dobiti preporuke naslova za čitanje kao i razmišljanja istarskih srednjoškolaca.

Među ispitanicima prevladava ženska populacija (56 %) koja i radije čita – među 43 % onih koji kažu da *rado čitaju* prevladavaju djevojke. Na pitanje o tome što očekuju od čitanja većina njih želi *nove spoznaje* (preko 40 %), što vjerojatno ukazuje na povezivanje čitanja s procesom učenja. Manji broj čitanjem se *opušta* (oko 20 %) dok su ostali podijeljeni između *estetskog doživljaja* (tek 5,6 %), *dosade* i *ničega*. Skoro 50 % učenika godišnje čita manje od pet knjiga (34 %) ili čak nijednu (16 %) dok neznatnih 8 % čita više od 15 knjiga godišnje. Trend smanjivanja interesa za čitanjem u ovoj se dobi nastavlja budući da skoro 50 % ispitanika kazuje da su ranije čitali više nego sada. Bez obzira na digitaliziranu građu i dostupnost e-knjiga i audioknjiga, učenici i dalje najradije čitaju tiskanu knjigu (60 %).

Odgovori na sljedeći ciklus pitanja, usmjeren na situaciju vezanu za čitanje u obiteljskom okruženju kao značajnom čimbeniku u ovom procesu, ukazuju na to da je velika većina ispitanika u najranijoj dobi došla u doticaj s knjigom (preko 80 %), što znači da su se roditelji/staratelji/odgajatelji, svjesni značaja čitanja, time sustavno i bavili. Vjerojatno je ova situacija i rezultat organizirane kampanje promicanja čitanja naglas djeci od rođenja *Čitaj mi!*, pokrenute 2013. godine povodom Europske godine čitanja naglas, kao i nacionalnog programa poticanja čitanja djeci od najranije dobi *Rođeni za čitanje*, koji je Vlada Republike Hrvatske donijela ovog proljeća. Međutim, na pitanje o sadašnjoj situaciji glede čitanja knjiga u obitelji njih skoro 70 % izjavljuje da se knjige čitaju rijetko ili nikad, što je zabrinjavajuće jer upravo je imitiranje čest obrazac ponašanja u formativnoj dobi. Također podatak da njih 50 % nema knjižnicu u svom domu ili da je brojčano vrlo skromna (do 20 knjiga) ne djeluje nimalo ohrabrujuće. Uloga knjižnica u stvaranju čitateljskih navika izrazito je važna budući da skoro 50 % ispitanika izjavljuje da do knjiga dolazi isključivo posudbom, dok njih 25 % dolazi posudbom i kupnjom.

Odgovori na ciklus pitanja o čitanju dnevnog tiska pokazuju tek svaki sedmi srednjoškolac svakodnevno prati dnevni tisak, a više od polovice izjavilo je da to čini vrlo rijetko. Zanimljivo je da preko 27 % ispitanika na pitanje o tome čitaju li radije dnevni tisak od knjiga izjavljuje da se vijestima često manipulira te iz tog razloga radije biraju knjigu. Njih 20 % ne čita ni jedno ni drugo jer ih naprosto ne zanima, dok oni koji

stalno ili povremeno prate dnevni tisak najčešće biraju portal *24 sata* i *Glas Istre*. Dakle ili tabloid s blic vijestima uglavnom *gossip* sadržaja ili lokalni tisak s tekućim novostima.

Sljedeća domena odnosila se na istraživanje uloge škole i školske knjižnice u poticanju čitanja. Pomalo je porazna statistika da je za 2/3 učenika uloga škole u poticanju čitanja mala ili nikakva („nikakva“ gotovo 23 %), a samo 32 % učenika vidi ulogu škole u onom svjetlu u kojem bi to trebalo biti. Pitanje o ulozi nastavnika dopuštalo je više odgovora i najčešći su odgovori bili vezani uz poticanje čitanja i razvijanja kritičkog razmišljanja. Ponovo učenici nisu prepoznali važnost suradnje nastavnika i školskog knjižničara (u cilju osuvremenjivanja pristupa književnom djelu). Dodamo li tome da je 445 učenika (od 1300 anketiranih) na pitanje što bi nastavnici trebali, odgovorilo „ne znam“, jasno je koliko je razvijena svijest naših srednjoškolaca o ovoj temi. Samo je 377 učenika istaknulo važnost preporuke od strane nastavnika za čitanje, što je manje od 30 %. Gotovo 40 % njih smatra tu preporuku nevažnom, a više od 30 % ne zna je li važna. Još jedan porazan podatak.

U nešto boljem svjetlu učenici vide ulogu školske knjižnice kad su u pitanju čitateljske navike i interesi. Važnost knjižnice ističe više od 42 % učenika, dok su odgovori „ne“ i „ne znam“ raspoređeni podjednako – na oko 30 %. Iako se ni ovim podatkom ne možemo podičiti, ipak mali pozitivan pomak možda čini individualan pristup školskog knjižničara učenicima koji ipak žele čitati.

Manje od 10 % ispitanih učenika knjižnicu posjeti tjedno ili svakodnevno (2,4 %), dok gotovo 60 % knjižnicu posjeti iznimno rijetko ili nikad (čak 20,5 %). Peti ponuđen – i odabran – odgovor donosi nam postotak čitača isključivo lektirnih naslova. To su oni, njih 30-ak posto, koji knjižnicu posjećuju jednom mjesečno, što znači da lektiru redovno čita tek trećina učenika, dok je mršavih 10-ak onih pravih čitača. Podsjetimo, ovdje su objedinjeni odgovori gimnazijalaca i svih srednjoškolskih struka.

Nepune tri četvrtine ispitanih učenika posuđuje lektiru u školskoj knjižnici, od toga 66 % isključivo lektiru, dok preostalih 26 % ne posuđuje ništa. Iluzorno je očekivati da je ovih 26 % učlanjeno u neku gradsku knjižnicu ili ima vlastitu kućnu biblioteku.

Na pitanje nalaze li knjigu koja im treba u školskoj knjižnici, odgovori su djelomično pozitivni – gotovo je 40 % učenika dalo potvrđan odgovor. Njih još 26 % reklo je „ne svaki put“, što znači da od 1300 ispitanika 850 njih ipak traži knjigu u školskoj knjižnici (što je malo u disproporciji s nekim prijašnjim pitanjima). Zanimljiv je odgovor „ne znam“, koji je dalo 22 % učenika, odnosno njih 291. Pitanje je kako ne znaš nađeš li ono što tražiš, što upućuje na nedovoljnu ozbiljnost dijela ispitanika pri odgovaranju na pitanja.

Na pitanje čitaju li lektiru, gotovo polovica učenika odgovorila je: „Ovisi o djelu, ukoliko je zanimljivo, pročitat ću ga u cijelosti, ukoliko nije, potražiti ću informacije na internetu.“ Dodamo li ovome 26 % onih koji ili ne čitaju lektiru (14,4 %) ili čitaju sažetke na internetu (11,8 %), a samo njih 27,4 % pročita svako djelo, jasno je da se nešto treba u korijenu mijenjati kad je riječ o izboru i nastavi lektire.

Čini se da je portal *e-Lektire* ipak u dovoljnoj mjeri prihvaćen među učenicima, njih oko 63 % čita djela, kritike, čak i gleda multimediju na ovom portalu. Ipak, 27,7 % onih koji nikad ne koriste ovaj portal i 9,5 % onih koji i ne znaju da portal postoji nameću ponovo isto pitanje: koliko naši učenici uopće koriste internetske obrazovne sadržaje.

Kad je u pitanju korištenje mrežnih izvora pri obradi lektire, ni tu naši učenici nisu baš raskošnih odgovora. Najčešći je odgovor *Lektire.hr* (418 učenika), zatim *e-Lektire* (138). Na trećem su mjestu odgovori koji se mogu svesti na „ne koristim mrežne izvore pri obradi lektire“ (275). Još se nešto češće spominje *sjedi5* (40), *Wikipedija* (20), *YouTube* (16), a ostalo je zanemarivo. Doduše, 18 ispitanika navelo je Google, njih 10 .pdf knjige, čak je triput spomenut i ChatGPT...

Gotovo je pola ispitanih učenika (njih 606, odnosno 46,4 %) svoj odnos prema lektiri opisalo rečenicom: „Popis lektire je zastario, djela su tematski dosadna, daleka našoj generaciji te stilski i jezično teško razumljiva.“ Za njih 225 (17,3 %) lektira je dosadna i nepotrebna, ali čitaju jer moraju. Gotovo 16 % učenika čita lektiru jer smatra da je važno upoznati neke od klasika književnosti, dok njih 15-ak % ne čita lektiru i ne vidi korist u tome.

Samo 81 ispitanik učenik (od 1300) smatra da bi popis lektirnih djela trebalo proširiti, što je tek nešto više od 6 %, dok istovremeno više od 65 % njih kaže da je i ovo previše. Tome svakako treba pridodati i ovih 28,5 %, koji „ne znaju“, što je možda još negativniji odgovor od upravo spomenutog.

Odgovori u kojima učenici trebaju pokazati svoje čitateljske navike, čini se, pokazuju najviše. Tako se na pitanje o knjizi pročitanoj protekli mjesec nižu predviđeni odgovori – naslovi knjiga s popisa lektire (npr. Perzeopolis, Lovac u žitu, Gospoda Glembajevi, Crni mačak, Antigona, Nora itd.). Neki od učenika nisu se potrudili napisati ni naslov već su samo naveli „lektiru“ (njih 19). Bez ikakva naslova, odnosno s odgovorima poput „nijednu, ništa“ i sl. ostalo je velikih 365 anketiranih učenika, što je gotovo 30 %. Tek nešto više od 12 % učenika (162) navelo je nelektirne naslove (Umijeće ratovanja, Male žene, Lekcije iz kemije, Harry Potter – razni dijelovi itd.), neki i više njih, a neki su navodili naslove na engleskom jeziku zbog čega možemo pretpostaviti da su na njemu i čitali djela. Ovih 12 % jedini su učenici na koje se može računati u čitateljskom smislu. Cilj je, svakako, povećati ove mršave postotke.

Kod pitanja o preporukama za čitanje, bilo je raznih odgovora, no ponovo najviše onih koji se mogu svesti na jednu riječ – „ništa“ (380 učenika, odnosno 29,23 %). Velik je broj naslova upravo pročitane lektire (Hamlet, Fahrenheit 451, Životinjska farma...), no ima i nekih drugih prijedloga (Mi djeca s kolodvora ZOO, Harry Potter, Kradljivica knjiga, djela Dostojevskog, S. Kinga i sl.). Među ovim, rekli bismo pozitivnim, odgovorima samo je 35 učenika napisalo više od jednog naslova koje predlažu za čitanje. Među odgovorima pronalaze se i pokušaji duhovitosti, odnosno filozofiranja („puno njih“, „ovisi što ljudi vole čitati“, „bilo koji klasik“ i sl.). Rijetki su ispitanici predložili stripove, dječje knjige, biografije, popularnu psihologiju, a iznenađuje posebno malen broj prijedloga hrvatskih književnih djela (K. Novak, Zagorka, N. Mihelčić, I. Bodrožić, M. Gavran, M. Morović, V. Karlović).

Završno pitanje ankete bila je poruka o čitanju. Nešto više od 250 odgovora (gotovo 20 %) bilo je izrazito pozitivno glede čitanja (zanimljivo, širi vidike, razvija kritičko mišljenje, širi vokabular, kulturu, opušta, zdravo je, korisno; *cool*, eskapizam, mašta...), a dvjestotinjak je učenika izrazito pozitivno iznijelo svoj odnos prema čitanju i poticanju čitanja (volim čitati, čitajte što više jer čitati treba). Bez poruke o čitanju (ili piše „nemam poruku“ ili je ostavljeno prazno) visokih je 27 % učenika (356). Izrazito negativnih komentara ima 130 (dosadno, ne zanima me, gubljenje vremena, beskorisno, užas, knjige su koma, više nitko ne čita, ne da mi se...), kojima možemo dodati i 84 negativna komentara vezana isključivo uz lektiru (dosadne, iz kamenog doba, zastarjela, nepotrebna, lektira=HDZ, maknite lektire, sadržajno daleka...). Samo su se dva učenika pozitivno izrazila o lektiri. Mnogo je i kritike obrazovnog sustava u cjelini. Još spomenimo 93 učenika (oko 7 %) čije se poruke mogu svesti na izbor, u smislu: Tko voli, nek' izvoli! Nek' čita onaj kome se da! Čitajte ono što volite!

Zaključak

Učenici srednjih škola u Istri nisu previše oduševljeni popisom lektire kao ni čitanjem općenito. Izdvaja se tek dvadesetak posto onih koje možemo smatrati pravim čitačima, odnosno ljubiteljima knjige. Problematika školske knjižnice kao marginaliziranog mjesta nameće se kao jedan od zaključaka ovog istraživanja jer se knjižnica posjećuje iznimno rijetko ili nikad, i to uglavnom za posudbu lektire. Školske knjižnice u srednjim školama nisu bitno popravile svoj status jer njihov se potencijal ne prepoznaje i ne koristi u dovoljnoj mjeri.

No čini se da čitanje nije jedini problem koji je vidljiv kod istarskih srednjoškolaca. Iz brojnih odgovora u anketi (onih koje su morali upisati sami) vidljiv je i nedostatak opće kulture kao i nedovoljno poznavanje zakonitosti hrvatskog jezika (riječ je o isključivo hrvatskim srednjim školama). To znači da su istarske srednje škole zakazale obostrano: i obrazovno i, naročito, odgojno.

Dakle ukoliko želimo nešto promijeniti nabolje, bitno je istaknuti nekoliko činjenica:

- Škole, uz obitelj, moraju biti presudan čimbenik u poticanju čitanja, a predmetni nastavnici (neovisno o kojem je predmetu riječ) moraju značajnije poticati svoje učenike na čitanje (popularnoznanstveni tekstovi!) i konačno učenicima postati bitni u izboru literature i knjiga općenito.
- Na školskim je knjižničarima poticati suradnju s kolegama usmjerenu istom cilju – pretvaranju naših učenika u kvalitetne i kompetentne čitatelje, ne samo lektire, naravno.
- Nužno je, zajednički, djelovati prema odgovornima u smislu aktualizacije popisa lektire kao i opremanja školskih knjižnica naslovima primjerenim učeničkoj dobi i interesima.
- *Neovisno o svemu rečenome, učenicima danas treba rasterećenje po pitanju nastavnih predmeta i sadržaja kako bi ih kvalitetnije savladali u osnovama, a onda treba planirati npr. module koji nadograđuju naučeno, prema sposobnostima i afinitetima učenika. Tada će učenici imati više vremena i za čitanje neobaveznih sadržaja.*

Navike čitanja učenika talijanskih srednjih škola Istarske županije

Dragica Pršo, OŠ Monte Zaro Pula

Adriana Ive, Talijanska srednja škola – Scuola media superiore italiana Rovinj - Rovigno

U Istarskoj županiji djeluju tri talijanske srednje škole: Talijanska srednja škola - Scuola media superiore italiana Dante Alighieri Pula-Pola, Talijanska srednja škola - Scuola media superiore italiana Leonardo da Vinci Buje - Buie i Talijanska srednja škola - Scuola media superiore italiana Rovinj - Rovigno.

Pravo na očuvanje vlastitog nacionalnog identiteta zajamčeno je mnogim međunarodnim dokumentima, a zadaća je škole suvremenog društva nastojati to ostvariti. Nastavni su predmeti nositelji nacionalnih obilježja: materinski jezik i književnost, povijest, zemljopis i predmeti posvećeni kulturnom stvaralaštvu određene nacionalne zajednice.

Naša se analiza temelji na ispitivanju učenika manjinskih škola o njihovim navikama čitanja tijekom srednjoškolskog obrazovanja.

Valja najprije napomenuti da se u izvođenju nastave na materinskom jeziku (Model A), osim *Nacionalnog kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik*, prati i *Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Talijanski jezik s nastavom na jeziku i pismu talijanske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj*.

Popis predloženih književnih djela i pisaca, koji se nalazi u *Nacionalnom kurikulumu nastavnog predmeta Talijanski jezik za srednje škole*, kako se navodi u dokumentu, indikativan je te nastavniku pruža autonomiju pri izboru klasičnih i suvremenih tekstova, svjetske, nacionalne i zavičajne književnosti. Književnici koji su zastupljeni u *Kurikulumu* pripadaju talijanskoj, svjetskoj i zavičajnoj književnosti.

Učenici talijanskih srednjih škola, dakle, osim lektire iz nastavnog predmeta Hrvatski jezik, čitaju mjesečno i lektiru iz nastavnog predmeta Engleski jezik, dok učenici istih škola strukovnog usmjerenja (npr. Hotelijersko-turistički tehničari), koji uče i njemački jezik, ponekad čitaju i lektiru iz nastavnog predmeta Njemački jezik.

Na temelju istraživanja provedenog anketom, rezultati ukazuju na dodatno opterećenje učenika talijanskih škola.

Istraživanju je pristupilo **109 učenika** od ukupno 356, a to čini 30,56% ispitanika, od koji je 48,6% mladića i 51,4% djevojaka. Što se tiče dobi ispitanika, najviše ih je dobi od 14 do 15 godina (37,6%) i od 18 do 19 (23%).

Anketa pokazuje zanimljive podatke: 39,4% učenika pročitao je više knjiga u proteklom godinama, dok ih je 38,5% pročitao manje knjiga. Na pitanje *Voliš li čitati (Ti piace leggere)*, 61,5% učenika odgovorilo je da ne voli čitati, a 38,5% učenika odgovara da voli čitati. Čitanje je opuštajuće i zabavno samo za 6,4% ispitanika, za 30,3% ispitanika čitanje nije opuštajuće i zabavno, a 45,9% ispitanika smatra kako ovisi o pročitanoj knjizi da li čitanje opuštajuće i zabavno. Na ponuđene odgovore o značenju čitanja za njih 45,9% učenika odgovorilo je da za njih čitanje predstavlja nešto drugo. Tijekom godine 35,8% učenika pročitao je manje od 5 knjiga, a 25,7% učenika ne pročitao ni jednu knjigu. Od 5 do 10 knjiga tijekom godine pročitao je 26,6% ispitanika.

Na pitanje vole li čitati knjige u papirnatom obliku ili uz pomoć multimedijских alata, 54,1% ispitanika odgovorilo je da voli čitati knjige u papirnatom obliku, a 32,1% ispitanika odgovorilo je da ne čitaju knjige.

S obzirom na uvodno pojašnjenje, nije začuđujuće da je 18,3 % ispitanika odgovorilo da nema vremena za čitanje zbog svojih obaveza, a 36,7% ispitanika odgovorilo je kako nema vremena jer ih knjige i ne zanimaju. Učenici su s 40,4% odgovorili da kod kuće ne posjeduju obiteljsku knjižnicu, a njih 42,2% kod kuće nema roditelja/skrbnika koji čita (ponekad).

Iz ankete proizlaze i podatci da učenici: ne čitaju dnevni tisak (61,5%), čitaju ponekad (30,3%), čitaju svakodnevno novine ili internetske portale (8,3%).

Zanimljiv je podatak da 34,9% ispitanika ne čita novine ili internetske portale zbog lažnih vijesti i medijske manipulacije, a 40,4% ispitanika smatra kako škola ne potiče navike čitanja. Ipak je 35,8% učenika prepoznalo ulogu škole u promicanju navike čitanja.

Ispitanici najviše o pročitanoj razgovaraju s prijateljima (32,1%), dok učenika koji uopće ne razgovaraju o knjigama ima 54,1%.

Za 28,4% učenika nastavnici bi trebali češće motivirati učenike za čitanje i raspravljati o knjigama, dok 46,8% učenika ne zna bi li to trebala biti uloga nastavnika.

Učenici koriste školsku knjižnicu jednom mjesečno (20,2%), rijetko (41,3%), a nikad (36,7%). U knjižnici posuđuje lektiru 49,5% učenika, nelektirno štivo posuđuje tek 11% učenika.

Za 24,8% ispitanika je popis lektire zastario i ne ide ukorak s njihovim vremenom, dok 21,1% ispitanika čita lektiru jer to mora.

Na pitanje o proširenju popisa lektire 53,2% učenika odgovara da ne treba proširivati popis jer naslova ima previše, a 34,9% učenika ne zna odgovoriti na pitanje.

Anketa otkriva i zanimljive učeničke prijedloge: učenici misle da bi nastavnici i knjižničari trebali više surađivati, popis lektira je zastario i trebalo bi ga osuvremeniti te dati učenicima slobodu u izboru lektirnih naslova.

Zaključak

Situacija u kojoj se nalaze srednjoškolci manjinskih srednjih škola svakako nije pogodna za razvijanje navika čitanja: praćenje dvaju Kurikuluma, složena djela za cjelovito čitanje i razne obaveze u školi i izvan nje ne pogoduju razvijanju i poticanju njihovih navika čitanja. Valja imati na umu da su današnji učenici okruženi medijima, da se kod kuće sve manje njeguje ljubav prema knjigama i čitanju općenito, no zanimljiv je podatak kako su učenici svjesni brojnih mogućnosti medijske manipulacije.

Potrebna je, svakako, strategija poticanja čitanja, ne samo zbog loših anketnih rezultata, nego prvenstveno zbog složenosti lektirnih naslova s popisa lektire koji su obvezni za učenike. Učenici manjinskih srednjih škola primorani su pročitati duplo više lektira (talijanski i hrvatski jezik) te na taj način kvantiteta postaje važnija od kvalitetnog čitanja. Učenici nemaju vremena za kvalitetno čitanje, teže razumiju pročitano te čitanje postaje samo neugodna obaveza. Ukoliko čitajući ne primjenjuju strategije čitanja zbog nedostatka vremena i nerazumijevanja leksika, ne obogaćuju svoj rječnik niti razvijaju kritičko mišljenje, a time čitanje gubi na važnosti.